

Verantwoord gebruik van tooling op de werkplek

Medewerkers werken normaal gesproken met de ICT-voorzieningen die door de organisatie beschikbaar worden gesteld. Soms lukt dat niet, bijvoorbeeld omdat de behoefte van de medewerker niet aansluit binnen het aanbod. Soms komt het door de snelle vernieuwingen qua digitalisering in de markt.

De onderstaande zes scenario's helpen om verantwoord gebruik van ICT (en van schaduw-IT) te stimuleren.

Deze aanpak past ook binnen het citadelmodel (burcht, stad, landschap).

manier	1. Tooling via de organisatie	2. Organisatiebrede pilots en innovatie	3. Pilots op teamniveau	4. (Vrij) zelf gebruiken (schaduw-IT)	5. Gepusht door leveranciers	6. Ongewenst gebruik medewerkers (schaduw-IT)
check	<i>Uitgebreide checks</i>	<i>Voldoende checks</i>	<i>Beperkte checks</i>	<i>Geen check, wel regels</i>	<i>Geen check, weinig grip</i>	<i>Geen check/geen grip</i>
kenmerken	- Gecontroleerd - Dagelijks gebruik - Afweging gebruik: ICT & Q&R - Voldoet aan beleid - Zicht op risico's - Minimale kans op controleverlies (vertrouwelijke) data	- Gecontroleerd - Dagelijks gebruik - Afweging gebruik: ICT, Q&R en dienst-eigenaar - Voldoet aan beleid - Zicht op risico's - Minimale kans op controleverlies (vertrouwelijke) data	- Gecontroleerd - Dagelijks gebruik - Afweging gebruik: team(leider) - Voldoet deels aan beleid - Beperkt zicht op risico's - Kans op controleverlies (vertrouwelijke) data	- Ongecontroleerd - Incidenteel gebruik - Afweging gebruik: medewerker - Voldoet deels aan beleid - Geen zicht op risico's - Kans op controleverlies (vertrouwelijke) data	- Ongecontroleerd* - Dagelijks gebruik - Afweging gebruik: afhankelijk van context ICT/Q&R of medewerker - Voldoet niet aan beleid - Geen zicht op risico's - Grote kans op controleverlies (vertrouwelijke) data	- Ongecontroleerd - Dagelijks gebruik - Afweging gebruik: medewerker - Voldoet niet aan beleid - Geen zicht op risico's - Grote kans op controleverlies (vertrouwelijke) data
zoals	Laposta mail, Moodle Deepl Pro-licentie	Learning analytics	B.v. pilot LessonUp of ChatGPT Pro	Willekeurige leestool (b.v. Quizlet, gratis licentie ChatGPT)	Recall Copilot	DeepSeek App

Wenselijk

Risicoacceptatie/-mitigatie

Onwenselijk

Bevorderen

Gecontroleerd afwijken

Actief tegengaan

De aanpak

Wenselijk – Scenario 1 en 2

Basis op orde (burcht en stad)

Zorg ervoor dat je de benodigde functionaliteit in de organisatie qua tooling faciliteert, zodat er weinig behoefte is om iets anders te kiezen.

Bij het kiezen van de tooling gelden de principes voor inkoop, denk b.v. aan voldoen aan wet- en regelgeving, en publieke waarden.

Aandachtspunten

- Aansluiting zoeken bij eigen pilots en innovatietrajecten
- Aansluiten bij bestaande processen
- Ken de behoeftes van medewerkers en laat de gefaciliteerde functionaliteiten hierop aansluiten
- Voldoende resources en prioriteit om dit goed te kunnen faciliteren qua informatisering, automatisering en compliance/risico
- Maak duidelijk aan medewerkers waar ze nieuwe functionaliteit/tools kunnen aanvragen
- Risicoinventarisatie (BIV, privacycheck)

Risicoaanpak – scenario 3 en 4

Gecontroleerd afwijken (landschap)

Er zijn redenen om in beperkte mate en onder voorwaarden af te wijken, bijvoorbeeld voor bepaalde functies en rollen binnen de organisatie. Denk bij scenario 3 aan enkele collega's die voor hun werk de nieuwste AI-functionaliteiten en toepassingen moeten kunnen testen. Bij scenario 4 geldt dat het (privé) experimenteren binnen de grenzen van het ICT-reglement (of Acceptable Use Policy) en eventuele organisatiespelregels moet vallen.

Mitigerende maatregelen en voorwaarden, zoals

- Afgebakend, tijdelijk toestaan van specifieke usecases + periodieke evaluatie inclusief risico-inventarisatie
- Heldere afspraken over wat mag, opstellen verplichte guidelines, concrete bloklister
- Pas toe of leg uit
- Controleer of er instellingen zijn die je kunt aanpassen
- Heldere communicatie richting organisatie
- Meewegen van publieke waarden
- AI-geletterdheid en awareness structureel verhogen
- Maak duidelijk aan medewerkers waar ze nieuwe functionaliteit/tools kunnen aanvragen
- Als manager geen akkoord geven op aankoop van eigen tooling door een teamlid, maar verwijzen naar mogelijkheid tot aanvragen benodigde tooling

Actief tegengaan – scenario 5 en 6

Overleg met leveranciers/handhaving op ICT-reglement

Soms pushen leveranciers functionaliteit die niet voldoet aan de eisen van de organisatie, soms installeren of gebruiken medewerkers software zonder zich te verdiepen in de eisen die de organisatie stelt.

(“moeras”)

Aandachtspunten aanpak

- Actief uitschakelen van door leveranciers gepushte functionaliteit zoals Copilot, Recall of verzameling van gegevens die niet gewenst of nodig is.
- Structureel onder de aandacht brengen bij leveranciers en actief zoeken naar alternatieven.
- Heldere communicatie richting organisatie over eisen en afspraken
- Maak duidelijk aan medewerkers waar ze nieuwe functionaliteit/tools kunnen aanvragen
- Als manager geen akkoord geven op aankoop van eigen tooling door een teamlid, maar verwijzen naar mogelijkheid tot aanvragen benodigde tooling
- Als leidinggevende aandacht besteden aan beleid en het waarom
- Medewerker aanspreken op eigen verantwoordelijkheid en handhaven ICT-reglement (bewust overtreden kan gevolgen hebben)

Functionaliteit	Voorbeeld	Gebruikt voor	Scenario	Herkomst	Toelichting	Gebruiksaanwijzing
Vertalen	DeepL Pro	Vertaling van teksten	1. Tooling via de organisatie	Duitsland	Vraag deze functionaliteit aan via de servicedesk (burcht)	Alleen voor vertalingen. Schrijven en herschrijven (DeepL Write) maakt geen deel uit van de licentie. Gebruik de DeepL Write-knop in de app of op het scherm niet.
Learning analytics	Specifieke learning analytics tool voor LMS	Het leren en onderwijzen verbeteren aan de hand van analyse van verzamelde metadata	2. Organisatiebrede pilots en innovatie	Afhankelijk van systeem	Er moeten specifieke doelen zijn geformuleerd (burcht of stad)	Gebruik volgens de afspraken binnen de organisatie.
Online lesgeven	LessonUp	Interactieve lespresentaties	3. Pilots op teamniveau	NL	Bij positieve resultaten van de pilot kan deze tool eventueel formeel worden ingezet (stad)	Zorg ervoor dat er spelregels komen (i.o.m. servicedesk/privacy officer) voordat je de pilot gaat starten.
Lestool vergroten woordenschat	Quizlet	Leskaartjes voor oefenen kennis	4. (Vrij) experimenteren (schaduw-IT)	VS	Gebruik dit zonder gegevens van je studenten op te voeren (landschap)	Controleer en hanteer de spelregels van de organisatie voordat je de lestool gaat gebruiken.
Generatieve AI assistent	Microsoft Copilot	Teksthulp, samenvatten, ChatGPT-integratie	5. Gepusht door leveranciers	VS	Copilot is geïntegreerd in M365 en beschikbaar in de Edge-browser	Functionaliteiten worden zoveel mogelijk door de organisatie uitgeschakeld. Als je de mogelijkheid hebt om Copilot in te schakelen of te gebruiken, doe dit dan niet.
Generatieve AI	DeepSeek	Coderen, zoeken, multimodale invoer (beeld + tekst)	6. Ongewenst gebruik medewerkers (schaduw-IT)	China	Niet geschikt voor gebruik binnen de organisatie	Er zijn nog geen regels of richtlijnen voor experimenteren. Gebruik het niet.